

УДК 371.13.001.76

Ткачук Н.М., к.п.н.

Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ткачук Н.М. Підготовка вчителів профільної школи до впровадження інноваційних педагогічних технологій. У статті розкрито важливість застосування інноваційних педагогічних технологій для реалізації завдань старшої профільної школи. Запропоновано можливості впровадження технологій у навчальний процес шляхом підготовки педагогів в системі післядипломної освіти. Запропоновано авторське бачення розв'язання одного з найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі модернізації середньої освіти України шляхом оновлення змісту підвищення кваліфікації педагогів.

Ключові слова: інновація, технологія, педагогічна технологія, профільна школа, післядипломна педагогічна освіта, підготовка педагога.

Ткачук Н.М. Подготовка учителей профильной школы к внедрению инновационных педагогических технологий. В статье раскрыта важность применения инновационных педагогических технологий для реализации задач старшей профильной школы. Предложены возможности внедрения технологий в учебный процесс путем подготовки педагогов в системе последипломного образования. Предложено авторское видение решением одного из важнейших стратегических задач на сегодняшнем этапе модернизации среднего образования путем обновления содержания повышения квалификации педагогов.

Ключевые слова: инновация, технология, педагогическая технология, профильная школа, последипломное педагогическое образование, подготовка педагога.

Tkachuk N.M. Teacher training specialized schools to implement innovative pedagogical technologies. The article considers the importance of the application of innovative pedagogical technologies for implementation of tasks of the senior professional schools. The proposed introduction of technology into the learning process through the training of teachers in the system of postgraduate education. Author's vision of a solution of one of the most important strategic tasks at the present stage of modernization of secondary education by updating the content of teachers' professional development.

Keywords: innovation, technology, educational technology, professional school, post-graduate pedagogical education, training teacher.

Постановка наукової проблеми. Впровадження профільного навчання старшокласників як одного з етапів реформування освітньої галузі зумовлює пошук нових підходів до організації навчання в старшій школі. Актуальним питанням є підвищення кваліфікації педагогів з питань профілізації навчання. Адже у Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти підготовка та підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників розглядається як важлива передумова, що забезпечує проведення модернізації освіти на основі осмислення національного і зарубіжного досвіду [6]. Освітня практика підтверджує доцільність підготовки вчителів, які у своїй діяльності зможуть демонструвати нове професійне мислення, працювати за новими технологіями, у проектному режимі, організувати творчу взаємодію учнів тощо [3; 9]. Л. Липова уточнює: «Найважливішими і необхідними для вчителя рисами є фундаментальність знань, професійна ерудиція, методична компетентність, рефлексія, цілепокладання, високий рівень комунікативних навичок, постійне професійне самовдосконалення. За їх наявності формуватиметься образ вчителя-професіонала, освіта якого не завершується здобуттям диплому, а його компетентність постійно фахово вдосконалюється» [4, с. 64].

Слід наголосити, що сьогодення старшої школи сприяє розвитку особистості педагога, активно спонукає до самовдосконалення, професіоналізму. Адже відомо, що професіонал формується в процесі постійного самовдосконалення, безпосередньо в професії, що дає йому набір професійних знань, умінь, навичок і сприяє їх творчому переосмисленню під час прийняття нестандартних рішень [1]. Однак головним суб'єктом щодо забезпечення нової якості педагогічних кадрів є інститути післядипломної педагогічної освіти. Місія цих освітніх закладів, у контексті забезпечення якісної профільної освіти у старшій школі, розглядається, насамперед, у підготовці вчителів до інноваційної діяльності, формування у них професійної готовності до використання сучасних педагогічних технологій у практичній діяльності.

Аналіз досліджень. Питанням підготовки вчителів до професійної діяльності в умовах профільного навчання присвятили свої дослідження Н. Василенко, Л. Ващенко, Л. Липова, І. Сотніченко, Е. Соф'янець, І. Піддячий, Л. Покроєва, Н. Шиян та багато інших.

Сьогодні у наукових публікаціях достатньо широко висвітлено питання інноваційної діяльності вчителя, основних етапів вивчення і впровадження нових педагогічних технологій. Зокрема ґрунтовно розробляли ці проблеми І. Бех, Л. Даниленко, І. Дичківська, О. Коберник, І. Підласий, О. Пехота, В. Пікельна, О. Пометун, Г. Селевко, С. Сисоєва, В. Сластьонін, А. Фурман та інші.

Однак, аналіз літературних джерел засвідчує, що проблема підготовки вчителя профільної школи до використання інноваційних педагогічних технологій в навчальному процесі на сьогоднішній день є відкритою та актуальною.

Виходячи з цього **мета** нашої статті полягає у розкритті практичних аспектів підготовки вчителів профільної школи до впровадження інноваційних педагогічних технологій в контексті наукових положень проблеми.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Перш ніж розглянути питання підготовки педагогів в процесі підвищення кваліфікації до впровадження інноваційних педагогічних технологій, уточнимо ключові поняття «інновація» та «педагогічна технологія».

Слово інновація має латинське походження і в перекладі означає оновлення, зміну, введення нового. У педагогічній інтерпретації інновації – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно інноваційного стану [5].

Розрізняють поняття новація, або новий спосіб та інновація, нововведення. Новація – це сам засіб (новий метод, методика, технологія, програма тощо), а інновація – процес його освоєння.

Основу і зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему. Прагнення постійно оптимізувати навчально-виховний процес зумовило появу нових і вдосконалення використовуваних раніше педагогічних технологій різних рівнів і різної цільової спрямованості. Сьогодні у педагогічній лексиці міцно ввійшло поняття «педагогічної технології». Існують різні погляди на розкриття цього поняття.

В освітній практиці технології прийнято розглядати на трьох рівнях:

– загальнопедагогічний рівень функціонування педагогічної технології (репрезентує цілісний освітній процес у регіоні, освітньому закладі, на певному рівні навчання чи виховання тощо; у цьому вигляді педагогічна технологія тотожна педагогічній системі, оскільки вона містить сукупність цілей, змісту, засобів і методів навчання (виховання), алгоритм діяльності суб'єктів і об'єктів навчально-виховного процесу);

– предметно-методичний рівень функціонування педагогічної технології (застосування педагогічної технології як сукупності методів і засобів реалізації певного змісту навчання та виховання в межах одного предмета, групи, в діяльності педагога);

– локальний (модульний) рівень функціонування педагогічної технології (педагогічна технологія реалізується як технологія окремих частин навчально-виховного процесу, розв'язання окремих дидактичних і виховних завдань (технологія окремих видів діяльності, формування понять, виховання окремих особистісних якостей тощо) [2, с. 67].

У зв'язку з цим існує розмежування таких понять, як «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання». Кожне з них має свою ієрархію цілей, завдань, змісту. Коли йдеться про упорядкування понять «освітні технології», «педагогічні технології» та «технології навчання», то вчені звертаються до запропонованого Н. Борисовою критерію класифікації – «методологія – стратегія – тактика» [8].

Освітня технологія розглядається як методологія, що представлена рівнями педагогічних теорій, концепцій, підходів; вона відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. Призначення освітніх технологій полягає у розв'язанні стратегічних для системи освіти завдань: прогнозування розвитку освіти, проектування і планування цілей, результатів, основних етапів, способів, організаційних форм освітньо-виховного процесу.

Педагогічна технологія відображає тактику реалізації освітніх технологій у навчально-виховному процесі за наявності певних умов. Педагогічні технології акумулюють і виражають загальні ознаки та закономірності навчально-виховного процесу незалежно від конкретного навчального предмета. Кожна конкретна педагогічна технологія відображає модель навчально-виховного та управлінського процесів у навчальному закладі, об'єднує в собі їх зміст, форми і

засоби. Суттєвою особливістю педагогічної технології є гарантування кінцевого результату і проектування майбутнього навчального процесу.

Технологія навчання розглядається як тактичний спосіб освоєння конкретного навчального матеріалу в межах певного предмета та теми питання в межах обраної технології. Дидактична технологія охоплює зміст, форми, методи навчання [2, с. 68].

У науковій літературі фіксуємо тлумачення педагогічної технології як комплексу, що одночасно відображає технологізацію навчального процесу, а також сукупність методів і засобів освітнього процесу, спрямованих на досягнення запланованого результату, що охоплює: одержання запланованих результатів навчання; методологію, методики й засоби діагностики поточного стану тих, кого навчають; набір моделей навчання; систему критеріїв вибору оптимальної моделі для реалізації конкретних умов і завдань освітнього простору [7].

І. Дичківська підкреслює, що головне в педагогічній технології – розроблення, деталізація інструментальних аспектів педагогічного процесу. Довільним діям технологія протиставляє жорсткі алгоритмічні приписи, систему логічно вмотивованих дій, послідовний перехід від елементу до елементу [2]. Характерною рисою технології є її поетапна структуризація, коли кожен крок являє собою мініатюрну модель процесу в цілому. Поопераційному розробленню підлягають дії і тих хто навчає, і тих хто навчається.

Вітчизняні дослідники особливостей підготовки педагогів до реалізації завдань профільної школи наголошують на формуванні їх готовності до впровадження таких педагогічних технологій, які забезпечить поєднання практико-прагматичної, прикладної спрямованості профільного навчання та еталонної фундаментальної наукової освіти [3].

Вивчаючи цю проблему ми провели опитування та анкетування педагогів (учителі географії, біології, хімії, керівники шкіл за фахом предметів природничого циклу), які проходили планові курси підвищення кваліфікації (356 респондентів). Четверта частина з них мала досвід роботи в старшій профільній школі.

Проведене нами опитування дозволило з'ясувати, що більше 70% педагогів розглядають поглиблене вивчення предмета, ґрунтовну фундаментальну підготовку у певній галузі як головне завдання профільної школи. Визнають, що загалом вони готові до викладання профільних предметів та спецкурсів, але зауважують, що преференції у цьому мають отримати вчителі вищої атестаційної категорії і вчителі-методисти. Так, питання анкети щодо рівня теоретичної підготовки з проблем змісту предмета дали змогу виявити, що теоретичні знання з профільного предмета є достатніми для 26,4 % респондентів, 46,2 % опитаних обрали за цим показником готовності варіант відповіді «частково», 27,4 % визнали недостатній рівень знань. Вчителі усвідомлюють важливість збереження фундаментальності при викладанні профільних дисциплін, але наголошують і на проблемі володіння педагогічними технологіями, які дозволять забезпечити практичну орієнтацію та дослідницький характер навчально-виховного процесу. Відповіді на питання «Чи використовуєте Ви інноваційні технології для забезпечення практичної орієнтації змісту предмета?» дали змогу з'ясувати високий рівень самооцінки щодо цього показника готовності: 33 % – «Так», 67 % – «Частково». Проте аналіз відповідей на відкриту частину питання засвідчив, що кожен з опитаних має власне розуміння поняття «інноваційні педагогічні технології». Найчастіше вчителі називають окремі методи або техніки: робота в групах, круглий стіл, «мозкова атака» тощо. У відкритих запитаннях було зроблено акцент на те, що оптимальними для досягнення цілей навчання у профільній школі на сьогодні є використання традиційних методів навчання. Водночас, значна частина педагогів визнає, що вчитель профільної школи має виступати не стільки джерелом знань та контролюючим суб'єктом, скільки організатором самостійної активної пізнавальної діяльності учнів, їхнім консультантом і помічником. Більше 70 % педагогів наголосили на потребі в оновленні змісту підвищення кваліфікації, опануванні нових підходів до організації навчально-виховного процесу, методів та технологій навчання у старшій профільній школі.

Отримані результати дозволили зробити висновок, що формування у слухачів готовності до інноваційної діяльності передбачає, перш за все, глибоке вивчення теоретичних питань удосконалення навчально-виховного процесу, позитивних сторін інноваційних педагогічних технологій, які вже досліджувалися і упроваджувалися в педагогічну практику. Тільки на основі ґрунтовної роботи щодо вивчення фундаментальних педагогічних теорій і технологій, осмислення механізму їх упровадження є можливість підвищити рівень підготовки педагогів до інноваційної діяльності у сфері профільної диференціації в старшій школі. Інноваційна педагогічна діяльність,

пов'язана також з відмовою від відомих штампів, стереотипів у навчанні, вихованні й розвитку особистості учня тощо.

Сучасна педагогічна дійсність післядипломної освіти дозволяє варіативно, за допомогою різних форм курсової та міжквестаційної роботи забезпечити підготовку педагогів до роботи в умовах профільного навчання на засадах технологізації навчального процесу та використання інноваційних технологій.

Вважаємо, що основні завдання такої підготовки вчителів профільної школи до впровадження інноваційних педагогічних технологій в системі післядипломної педагогічної освіти полягають в тому, щоб:

- допомогти кожному вчителю в розвитку його ціннісних орієнтацій і гуманістичної спрямованості, які визначають загальний підхід до реалізації актуальних проблем сучасної школи;
- надати педагогам можливість усвідомити методологію вирішення професійно-педагогічних проблем, яка ґрунтується на засадах діяльнісного, компетентнісного та особистісно зорієнтованого підходів;
- сформувати готовність застосовувати найбільш доцільні інноваційні технології навчання учнів профільної школи, визначати цілі, планувати навчальний процес;
- забезпечити формування вмінь добирати доцільні форми, методи, техніки навчальної діяльності на уроці в рамках певної технології;
- орієнтувати вчителя на осмислення ним результатів педагогічних нововведень, сприяти виробленню критеріїв їх оцінки та самооцінки.

Саме на такому концептуальному підході розроблений авторський спецкурс «Педагогічні технології навчання в старшій профільній школі», який введений в професійний модуль освітніх програм підвищення кваліфікації педагогів Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти. Програма спрямована на вирішення актуальної проблеми підвищення якості освіти в старшій профільній школі способами інноваційної організації навчального процесу. Мета програми полягає у тому, щоб дати слухачам уявлення про сучасні педагогічні технології навчання, продемонструвати їх можливості у навчальному процесі, запропонувати конструктивні методи взаємодії суб'єктів, сприяти впровадженню активних форм навчання в практику викладання в профільній школі.

Специфіка мети, теоретична і практична спрямованість нашого спецкурсу зумовили доцільність використання у взаємозв'язку *системного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, адрагогічного та компетентнісного* підходів, які є провідними у системі післядипломної педагогічної освіти й відображають різні сторони діалектичної цілісності. Акцент було зроблено на такі методологічні принципи:

- культурологічний, що допомагає осмислити ціннісні підстави педагогічної теорії й усвідомити педагогічну діяльність як сферу морального, світоглядного саморозвитку вчителя;
- особистісно-діяльнісний, що забезпечує кожному слухачеві позицію суб'єкта діяльності й розвитку, персоналізацію навчання, сприйняття кожного;
- діалогічний, що передбачає рівноправні суб'єкт-суб'єктні відносини в системі «викладач – слухач», емоційну відкритість і взаємодовіру;
- індивідуально-творчий, орієнтує на виявлення й розвиток творчих можливостей вчителя, навчання способам самостійно рухатися до кінцевого результату.

Реалізація змістових модулів відповідно здійснюються за певними послідовними блоками:

- інформаційно-дискусійний блок, що передбачає відпрацьовування й обговорення теоретичних понять, положень з окресленої теми;
- практико-перетворювальний блок, який «занурює» слухачів у різні види активної діяльності (розумову, ціннісно-орієнтаційну, смислотворчу, комунікативну, проектувальну, творчу) і сприяє оволодінню технологічним аспектом;
- рефлексивний блок, що передбачає роботу слухачів із застосуванням свого досвіду, самоідентифікацію, самооцінку рівня компетентності в умовах конкретної теми;
- блок вільного обміну інформацією, що спонукає до оцінки, виявлення емоційно-рефлексивного ставлення до проблеми ;
- блок самоосвіти, який орієнтує на самостійне вивчення теоретико-практичних джерел з досліджуваної проблеми.

Програма складається з трьох розділів. Перший розділ програми «Сучасні педагогічні технології: психолого-педагогічні аспекти» охоплює питання цілей навчання в старшій

профільній школі в контексті компетентнісного підходу; конкретизує ієрархію компетенцій; визначає психолого-педагогічне обґрунтування впровадження сучасних освітніх технологій у навчальний процес, дає їх класифікацію.

У другому розділі програми «Сучасні педагогічні технології у старшій профільній школі: методичний аспект» розглядаються методичні особливості найбільш затребуваних педагогічних технологій з позицій доцільності, умов і меж їх застосування. Зокрема пропонуються такі теми: «Технологія модульного навчання», «Технологія інтерактивного навчання», «Проблемно-пошукові технології», «Проектна технологія», «Комунікативні технології». Працюючи над проблемою підготовки педагогів профільної школи до впровадження інноваційних педагогічних технологій ми враховували те, що основними принципами відбору інноваційних технологій є: перспективність, демократичність, гуманістичність, інтегративність, реалістичність, цілісність, керованість, економічність, актуальність.

Третій розділ програми спрямовано на оволодіння інструментарієм організації та проведення занять в активній формі. Основна форма діяльності слухачів при реалізації цього модуля – тренінг з відпрацювання прийомів і стратегій активного навчання з наступним детальним методичним аналізом, моделюванням уроку. Такий підхід створює умови для оволодіння технікою ведення активних занять, розвитку педагогічної рефлексії та проектувальної функції вчителя. Добираючи педагогічно доцільні методи, техніки виходимо з необхідності активізації внутрішніх сил та механізмів діяльності слухачів щодо оволодіння теорією та практикою педагогічних інновацій, створення умов для забезпечення творчої атмосфери навчальної роботи. Обов'язково враховуються також зміст, особливості групи, особливості ситуації і можливості тренера-викладача. Відомо, що від арсеналу технологій, якими володіє тренер-викладач для досягнення тієї чи іншої мети залежить розвиток комунікативних здібностей та професійно важливих особистісних якостей педагогів.

За підсумками навчання кожен педагог створює і захищає проект власного заняття у формі комп'ютерної презентації уроку, підготовленої на основі отриманих знань і засвоєних практичних навичок.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, одним з найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі модернізації післядипломної педагогічної освіти є забезпечення якості підготовки фахівців на рівні міжнародних стандартів. Надаючи школяреві можливість поглиблено вивчати цикл предметів, ми визнаємо його суб'єктивність в освітньому процесі, тобто наявність у нього власної мети, інтересів і потреб в освіті. Використання на уроках, на спецкурсах, факультативних заняттях сучасні педагогічні технології допоможуть досягнути поставленої мети у профільному навчанні.

Розв'язання завдань модернізації старшої школи можливе за умови підготовки педагогів до впровадження інноваційних педагогічних технологій.

Подальші наші дослідження стосуватимуться вивчення і визначення найбільш ефективних педагогічних технологій, шляхів та засобів опанування ними сучасними педагогами.

Список використаних джерел

1. Величко Л. Л., Савчин М. М. Теоретичні аспекти педагогічної майстерності та методичної культури педагога [Текст] / Л. Л. Величко, М. М. Савчин // Педагогіка і психологія. – 2013. – № 4. – С. 74–82.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Липова Л., Войцехівський М., Малишев В. Післядипломна освіта в контексті профілізації навчання [Текст] / Л. Липова, М. Войцехівський, В. Малишев // Післядипломна освіта в Україні. – 2010. – № 1. – С.3–6
4. Липова Л., Войцехівський М., Малишев В. Фундаментальність знань – основний чинник професійного іміджу педагога [Текст] / Л. Липова, М. Войцехівський, В. Малишев // Післядипломна освіта в Україні. – 2013. – № 1. – С.63–67
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/img/zstored/files/nmon_%201176_14082013.doc
7. Нісімчук А. С. Педагогіка : підручник / А. С. Нісімчук. – К. : Атіка, 2007. – 344 с.
8. Пуцов В. І. Теоретичні засади практичної андрагогіки / В. І. Пуцов // Професійний розвиток педагогічних працівників: практична андрагогіка : наук.-метод. посіб. / за заг. ред. В. І. Пуцова, Л. Я. Набоки. – К. : [б. в.], 2007. – 228 с.
9. Топузов О. М., Назаренко Т. Г. Психолого-педагогічні умови навчання географії в профільній школі [Текст] / О. М. Топузов, Т. Г. Назаренко // Педагогіка і психологія. – 2012. – № 1. – С. 70–76.